

ז אחד מבני כבוד וכו'. עד סוף הפרק הכל פשוט שם:
פ"ג א בשלשה כתרין וכו'. פרק גא לו כסן גדול (יומא ע"ב):
ב אמרין חכמים ממור ת"ח וכו'. משנה סוף הריב"ז (דף י"ג):
ג אין לך מצוה בכל המצוות וכו'. גי' שם פאה ותלמוד מורה כנגד כלל:
שהתלמוד מביא לידי מעשה וכו'. ספ"ק
 דקידושין (דף מ:): ומ"ש היה
 לפניו עשיית מצוה וכו'. ירושלמי פרק אלו עובדין
 זריש חגיגה רב אבהו שלח צריה לטבריה וכו'
 המבלי אין קשרי נקשרי שלחמין לטבריה ומנו
 ונמרו צעליים צית נתוא בלוד התלמוד קודם
 למעשה רבנן דקשרין אמרין הלא דמימא כשיש
 שם מי שיעשה מעשה אבל אין שם מי שיעשה
 מעשה מעשה קודם:

ה תחלת דינו של אדם וכו'. סוף פ"ק
 דקידושין (דף מ:): ופ"ק דסנהדרין
 (דף י:): לעולם יעסוק אדם בתורה וכו'. ר"פ
 מקום שנהגו (פסחים י'):
 ו כך היא דרכה של תורה וכו' עד שמה
 לא תפנה. במסכת אבות צברימא דשני
 חכמים וקלמו כפ"ה וקלמו כפ"ג:
 ח כתוב בתורה לא בשמים היא וכו'.
 עירובין פרק כ"ד מעבדין (דף
 כ"ה): וימר הדברים במסכת אבות:
 ט דברי תורה נמשלו למים וכו'. פ"ק
 דתעניות (דף י:):

י כל המשים על לבו וכו'. רבינו ז"ל הרמ"ז פיו ולשונו בפירוש המשנה פ"ד דמסכת
 אבות על הספקות שנותנין גם לתלמידים גם לרביהם. וגם כי נראה מדבריו
 שרוב חכמי המורה הגדולים שכאזו זמן או כלם היו עושים כן וגם היה אולם לטעמיה.
 והנה הוא ז"ל הביא שם ראייה מהלל הוקן [יומא ל"ה]: שהיה מוציב עליהם יולמד. ואין
 משם ראייה שזה היה דוקא בתחלה למודו ולפי
 שהיה בומנס אלפים ורבעות תלמידים אולי לא
 היו נותנין אלא למפורסמים שבהם או שכל מי
 שהיה אפשר לו שלא ליהנות היה עושה אבל
 כשזה להכמה ולמד דעת אם העם החפלה על
 דעתן שהיה מוטב עליהם. גם מה שהביא מר'
 חנינא בן דוקא [ברכות י"ז]: אינה ראייה שאם
 היה רוצה להעשיר לא היה לרין לשאול מבני
 אדם רק מן השמים היו נותנין לו כמזכיר
 בתעניות [כ"ה]: אבל הוא ז"ל לא רצה ליהנות
 מן העולם הוא אצל דבריו אלא ברצויה ליהנות
 מן העולם הזה אבל שלא כפיסור. וקרא [כתובות
 ק"ה]: שהיה מרויח שהיה בודק כאלוהים יין
 איזה ראו להפקידים אותה אומנות יפה היא
 ובלא טורה גדול. ואין ספק שמי שמענו השם
 ימנך שימפרנס ממלאכתו אסור לו ליעול ורב
 הנה דהוה דלי דוולא ככר פירש"י ז"ל שהיה
 דולה להשקות שדמיו וכוה אין גנאי גם כי כפי
 זה כבר היו לו קרקעות ולא היה לרין ליעול.
 והביא עוד ראייה ממה ששמרו בניו שאלמו [מ"ז]:
 רב יוסף איעסק בריהייה רב ששם כשכורי אמר
 מנה

פרק שלישי

א בשלשה כתרין נכתרו ישראל. כתר תורה וכתר
 כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה וכה
 בו אהרן שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו כהנת
 עולם. [וכתר מלכות וכה בו דוד שנאמר זרעו לעולם
 יהיה וכסאו כשמש נגדי. כתר תורה הרי מונה ועומד
 ומוכן לכל ישראל. שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה
 קהלת יעקב. כל מי שירצה יבא ויטול. שמה תאמר

שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו. הא למדת שכתר
 תורה גדול משניהם: **ב** אמרו חכמים ממור ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר יקרה היא מפנינים. מכהן גדול שנכנס
 לפני ולפנים: **ג** אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן שהתלמוד
 מביא לידי מעשה. לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום: **ד** היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה
 להעשות ע"י אחרים לא יפסק התלמוד. ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו: **ה** תחלת דינו של אדם אינו בדין אלא
 על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך
 שלא לשמה בא לשמה: **ו** מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה. לא יסח דעתו לדברים אחרים.
 ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת. כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה
 ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. ולא עליך הדבר לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה ואם הרבית
 תורה הרבית שכר. והשכר לפי הצער: **ז** שמה תאמר עד שאקבץ ממון אחזור ואקרא. עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה
 מעסקי ואחזור ואקרא. אם תעלה מחשבה זו על לבך אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם. אלא עשה תורתך קבע
 ומלאכתך עראי ולא תאמר לכשאפנה אשנה שמה לא תפנה: **ח** כתוב בתורה לא בשמים היא ולא מעבר לים היא. לא בשמים
 היא לא בגסי הרוח היא מצויה ולא במהלכי מעבר לים היא. לפיכך אמרו חכמים לא כל המרבה בסחורה מוכים. וצו
 חכמים היו מומעט בעסק ועסוק בתורה: **ט** דברי תורה נמשלו כמים שנאמר הוי כל צמא לבו למים. לומר לך מה מים
 אינם מתכנסין במקום מדרון אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אשבורן כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא
 בלב כל גבה לב אלא בגמל לא שיק לומר האי דינא כלל כיון דהכל הוי
 בכל יום מעט כדי חייו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומיו ילילו עוסק בתורה: **י** כל המשים על לבו שיעסוק בתורה
 א סמ"ג עשין י"ב. טור יו"ד סימן תנ"ה:

א סמ"ג עשין י"ב. טור יו"ד סימן תנ"ה:

לחם משנה
 שהוא טוב ממנו כיון שהיה התקנה כך שהיו הכל מוליכין לירושלים והיה שם המלמד טוב
 אבל לאחר התקנה אין להוליך ממנה למתא:

ז אחד מבני כבוד וכו'. מירמל דר' יומא פ' גא לו כ"ג (דף ע"ב):
פ"ג א בשלשה כתרין וכו'. ומ"ש שמה גדול מכלל הוא משום
 שלשה זריס הן וכו'. ומה שלמד המורה גדול מכלל הוא משום
 דכיון שלמד שהוא גדול מהמלכות וכוה שפירש רש"י ז"ל אי"כ והוא שהוא גדול מן הכהונה
 דקד"ל מן קודם לכהן גדול:
 ה לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה וכו'. מירמל כפ' מקום שנהגו (דף
 י:): וכתבו הסו"ק דהיינו דוקא כשולמד להכבד ע"מ שאקרא רבי וכו' אבל
 אם

מגדל עז
 פ"ג א בשלשה כתרין וכו'. עד יבא ויטול. הכל כיומא פרק גא לו (דף ל"ב) ובמסכת אבות: שבא
 האמר שארתי הכתרים בו' עד ממחר כהונה וכתר מלכות. סוף הגיחוק (גיטין
 ס"ג): ופרק העוסק במורה ויומא פרק גא לו (דף ע"ב): **ב** אמרו חכמים ממור ת"ח. מסכת ע"ז
 פ"ק (דף י"ג): וכשיליה הריב"ז (דף י"ג): שנאמר יקרה היא מפנינים. מסכת הריב"ז פרק אהרין
 (ס): **ג** אין לך מצוה בכל המצוות בולן בו' עד כלל מקום. פ"ק דמנולה (דף ז'): ופ"ק דפירא
 ירושלמי וכן מני פ"ק דצ"ק כנלי (דף י"ז) מקשה למלמדו והאמר מר תלמוד גדול מהתלמוד מיבא
 סוף פ"ק דקידושין (ס): במעלות תלמוד היא אמורה ויומרא דלוסי בן יהודה גמרא ממתיקין דמנות
 פ' אהרן דמסכת הריב"ז וכו' עד גא לשמה. פ' אהרן דמסכת הריב"ז וכו' עד גא לשמה נטול (דף
 כ"ג): ופ"ק דמיר (דף כ"ג) וכמה מקומות: **ו** מי שנשאו לבו עד והכבוד כאלה. מסכת פסוק בתורה: כך היא דרכה של תורה עד הרבית שכל. סוף פ' ששי דמסכת אבות: והשכר לפי
 הצער. מס' אבות פ' ה': ז שמה תאמר עד לעולם. פ"ג דמסכת אבות: אלא עשה תורתך קבע עד שמה לא תפנה. מסכת אבות פ"ג: ח כתוב בתורה לא בשמים עד לא מעבר לים. פרק כ"ד
 מעבדין (דף כ"ה): לפיכך אמרו חכמים עד ועסוק בתורה. פ"ק דמסכת אבות: ט דברי תורה נמשלו למים עד כל נכח לל. פ"א דמסכת תעניות (דף י:): אלא ברבא ושפל רוח עד מלכו. במסכת
 עירובין פרק כ"ד מעבדין (דף כ"ה): ועושה מלאכה בכל יום עד עוסק בתורה. פ"ק דמסכת אבות: י כל המשים על לבו עד אמרו חכמים כל הנהנה עד הרבנות. פ"ד דמסכת אבות ופרק קודם יין:
 גל

ממנה למתא וכמו שכתב הרב מהר"ק ז"ל, ופירוש מתקנת יהושע בן גמלא לפי דעת רש"י
 אחי שפיר שרצה לומר שקודם תקנת יהושע בן גמלא היה ממתיקין מפני שאין לנו יכולים
 לטוף ליקא כאן מלמד אבל אחר תקנת יהושע בן גמלא כיון דכייפיין ליה לא ממתיקין יוקא.
 אבל לפי רבינו נראה לכאורה דרין זה אפילו קודם תקנת יהושע בן גמלא היה שלא היו
 מוליכין ממלמד דלא דייק למלמד טוב ואי"כ קמה קשה איך אמר מתקנת יהושע בן גמלא.
 ונראה לירש"י דקודם תקנת יהושע בן גמלא לא שיק לומר האי דינא כלל כיון דהכל הוי
 מוליכים לירושלים אע"פ דאם אירע שלקא אחד מלמד אחד בעירו ודאי דהדין היה כן מ"מ
 לא היה נהוג ולכן לא שיק לאומרו קודם תקנתו אבל אחר תקנתו יש לאומרו. אי נמי דקודם
 תקנת יהושע בן גמלא אע"פ שלקא מלמד בעירו מ"מ היה ראו שיליכיהו לירושלים למלמד

הנהגות מיימוניות
 כ"ה יוקי שראוי לשכור מלמד לפיכך לא מומתיקין לרו ממחא למתא אלא בני העיר יכולים
 למוק זה את זה לשכור לתן מלמד. ע"כ: **א** [א] אבות דר' נתן, ובפרק בא לו הוא כולשון
 אחר אמר ר' יוחנן ג' ריין הן של מובה ושל ארון ושל שלחן של מובה וכה אחרן ונמלו
 של שלחן וכה דוד ונמלו של ארון עדיין מונה: ח [אוצרין לבקש רחמים מבני שהרבהה שלו
 בראיתא בגדה דף ע' ע"ש]:
 לדי מעשה. סוף פ"ק דקידושין (דף מ') וכמה מקומות: **ד** היה לפניו עשיית עד ויסוד להתמודו.
 האכ: תחלת דינו של אדם עד שאר מעשיו. פ"ק דסנהדרין (דף י') וסוף פ"ק דקידושין (דף מ'): ה לפיכך אמרו חכמים וכו' עד גא לשמה. פ' אהרן דמסכת הריב"ז וכו' עד גא לשמה נטול (דף
 כ"ג): ופ"ק דמיר (דף כ"ג) וכמה מקומות: **ו** מי שנשאו לבו עד והכבוד כאלה. מסכת פסוק בתורה: כך היא דרכה של תורה עד הרבית שכל. סוף פ' ששי דמסכת אבות: והשכר לפי
 הצער. מס' אבות פ' ה': ז שמה תאמר עד לעולם. פ"ג דמסכת אבות: אלא עשה תורתך קבע עד שמה לא תפנה. מסכת אבות פ"ג: ח כתוב בתורה לא בשמים עד לא מעבר לים. פרק כ"ד
 מעבדין (דף כ"ה): לפיכך אמרו חכמים עד ועסוק בתורה. פ"ק דמסכת אבות: ט דברי תורה נמשלו למים עד כל נכח לל. פ"א דמסכת תעניות (דף י:): אלא ברבא ושפל רוח עד מלכו. במסכת
 עירובין פרק כ"ד מעבדין (דף כ"ה): ועושה מלאכה בכל יום עד עוסק בתורה. פ"ק דמסכת אבות: י כל המשים על לבו עד אמרו חכמים כל הנהנה עד הרבנות. פ"ד דמסכת אבות ופרק קודם יין:
 גל

מדע. הלכות תלמוד תורה פ"ג פ"ד

כי דבר ה' בזה ר' נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה רבי יהושע אומר כל שאפשר לו לעסוק במורה ואינו עוסק ר"צ"ק אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר. ובסוף פ"ק דמגינה (דף טו): מן אי זהו מעוות שאינו יכול לתקן זה ת"ח שפירש מן המורה: כל המבטל את התורה מעושר וכו'. צמ"ט אבות:

פ"ד א אין מלמדיו וכו' או לתם. כלומר שאין כבוד לנו אם הוא עובד אם לאו. ולמדו כן מלמדיו פרק מפלת השחר (ברכות כ"ח). שהיה ר"ג מכריז כל תלמיד שאין מוכיח כבודו אל יבטל לבית המדרש ואסקינא התם שלל הסמינו על דיו:

כל השונה לתלמיד שאינו הגון וכו'. מיימ"א דרבי זירא צמ"טין פ' הורוע (דף קל"ג). **אם** הרב דומה למלאך וכו'. פרק אלו מגלחין (מ"ק י"ז). גבי ההוא זירבא מרבנן דהוה לריבי ליה רבנן וכו' והוה שמועיה ושמתיה רב יהודה:

ב כיצד מלמדיו וכו' ולא ישב הרב וכו'. פ' אלו מגלחין (שם) דוד הוה ימיב אהרעא וממתי להו לרבנן, ר"פ הקובא עומד (מגילה כא) אמר רב יהודה אמר רב מינן

שאינו נשמעים בו דברי תורה בליילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח. כי דבר ה' בזה זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר. וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו הרי זה בכלל בזה דבר ה'. אמרו חכמים כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוניי וכל המקיים את התורה מעוניי סופו לקיימה מעושר. וענין זה מפורש הוא בתורה הרי הוא אומר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובמזב ובמזב כל ועבדת את אויבך. ואומר למען ענותך להטיבך באחריתך:

פרק רביעי

א אין מלמדיו תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו. או לתם. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדיו אותו. אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זרק אבן למרקולים שנאמר כצור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד. אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו. וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו אין מתלמדיו ממנו עד שובו למוטב. שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. אמרו חכמים אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו אם לאו אל יבקשו תורה מפיהו: **ב כיצד** מלמדים. הרב יושב בראש והתלמידים מוקפים לפניו כעטרה כדי שיהו כלם רואים הרב ושומעים דבריו. ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות. ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים ומקודם חורבן בית שני נהגו הכל **א** עור יו"ד סי' רמ"ז: **ב** מענין ז'. עור יו"ד סי' רמ"ז: **ג** עור יו"ד סי' רמ"ז:

לחם משנה

יג וכל העוסק בתורה וכו'. פ"ג דמגינה: כי דבר ה' בזה זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר. צ"ט חלק (דף ל"ט). מניח היה ר"מ אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זהו כי דבר ה' בזה ר' נתן אומר וכו' (עין צמ"ט גד"ה וכל בית וכו'). ורבינו הביא כאן הכ' ספרות של ר' נתן ור' יהושע בן קרחה, ור' יהושע אפטר שהיא לפי דבריו שקרא ושנה ופירש וכו' אבל ספרות ר"מ לא הזכיר ועוד ספרות אחרת אשר יש שם **מפני** שהם נכזים בעיניו: **וכן** כל שאפשר וכו'. ר"ל שאינו עושה כן מפני שאינו משגיח אלא מפני שאינו רואה לעסוק במורה שהוא ע"ל:

פ"ד א אין מלמדיו תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם. פ"ה חלק ר"ל שאינו עובד או רע ונלמדו כן מפ' מפלת השחר דלמרינן התם (דף כ"ח). מנה אוחו היום סלקוהו לשומר הפתח וממנו להם רשות למלמדים ליכנס וכו'. ונראה ודאי ששומר הפתח היה שם מפני שלא היה מניח ליכנס לשום תלמיד אלא א"כ היו בודקים אותו מחילה אם היה מוכיח כבודו לא היה נכנס שזה נקרא נחמד כמו שאמרנו בפרק בא לו הסן גדול (דף ע"ג): ואינו היום סלקוהו לשומר הפתח והיו נכנסים והתלמידים בלא בדיקה ואע"ג דלא ידעוהו ביה אי טובו כבודו ואי לא וא"כ למדנו משם דלתם מלמדיו, וכן ביאר הרב מוה"ר"ק ז"ל אלא שדבריו סמומים ואני בארמית: **וכן** הרב שאינו הולך בדרך טובה וכו'. מיימ"א דר' יוחנן הובאה בפרק אלו מגלחין (דף י"ז). ובהרבה מקומות בגמרא ובמגינה פ' אין דורשין (דף ט"ו) הקשו ור"מ אין גמר מורה מפומיה דלחר והאמר רבה בר בר חנה אמר ר"מ מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו' ומירלו אמר ריש לקיש ר"מ קרא אשכח ודרש הט אוזן ושמע דברי חכמים ובכך נשתי וכו' ר' חנינא אמר מוכא שמעי בת ורלא והטי אוזן וכו' א"כ קשו קרמי אהדני לא קשיא הא בגדול הא בקטן משמע דבגדול היודע לזהר יכול ללמוד ממנו. וא"כ קשה למה לא חלק רבינו בין גדול לקטן כמו שחלקו בגמרא. וכי תימא דכותן הזה כולם נקראים קטנים לענין זה ולכן קשה רבינו מ"מ קשה שרבינו אינו אומר הדינים הנוהגים בזמן הזה בלבד אלא הדינים שניהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיח בנביא וכו' א"כ היה לו לפרש. ונראה שרבינו מפני שראה מיימ"א דר' יוחנן שהובאה בהרבה מקומות בקמ"ס ולא חלקו בין גדול לקטן גם הוא לא חלק, והא דלמרינן בתיבנה קובר רבינו דלא נאמר זה אלא לתם ספרות לר"מ בלבד אצל אין הדבר כן ורבינו לדבר כשחמירין ריש לקיש אמר ר"מ קרא אשכח ודרש ואם היה הדבר מוסכם לא היה לו לומר אלא הא איכא קרא אחריתא ומדקאמר ר"מ קרא אשכח וכו' משמע דהכונה לומר ספרות של ר"מ היא זאת ואין לא ספרות לן הכי דכבר חלקו עליו ספריו:

ב כיצד מלמדיו הרב יושב בראש וכו'. נריש פ"ג דמגינה (דף כ"ח). אמר רבי אבהו מנין לרב שלא יבט על גבי מטה וישנה לתלמידיו על גבי קרקע שנאמר ותחת פה עמוד עמדי. עוד שם מ"ר מימות משה ועד ר"ג לא היו למדין תורה אלא מעומד משמת ר"ג יד חולי לעולם והיו למדין מורה מיישב ע"כ. ורבינו כתב שמתחלה הרב היה יושב והתלמידים עומדין, וקשה לדין אפטר לומר כן דמיימ"א דרבי אבהו משמע שרבי שיהיו הרב והתלמידים שוין מקרא דותמה פה עמוד עמדי דהכי משמע ליה קרא

מגדל עזו

אמרו חכמים עד ואת נעוטי. בירושלמי ריש פרק אין עומדין (דף מ"א): **יב יג** כל המשמיע עד ודברי חכמים. פרק כילד מעברין (דף נ"ד): **אין** רנה של תורה. מסכת עירובין פ' הדל (דף ק"ט): **וכל** העוסק בתורה עד שירה עמי. מיימ"א דריש לקיש היא צמ"ט דמוסכת ע"ז (דף נ"ז): **וכך** בית שאין דברי תורה. פרק חלק (דף צ"ב) היא מיימ"א דרבי אלעזר מדבמי"ק ריש אמר ר"מ:

כי דבר ה' בזה דבר ה'. בטלמודין פרק חלק (דף ל"ט): אמרו חכמים כל המבטל בו' עד מעושה. פ"ד דמס' אבות: וענין זה מפורש בו' עד סוף הפרק. במדרש כמנה מקומות: **פ"ד א אין** מלמדיו עד ומלמד חזון. פ' אלו הן הגוהין (מסכת י"ז): אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון עד ינחלו. פרק חלק ופי' הורוע והלחיים (דף קל"ג) וכתב מקומות: **וכן** הרב שאינו הולך בו' עד אל יבקשו תורה מפיהו. פרק אלו מגלחין ובהרבה מקומות מניח אותו: **ב כיצד** מלמדיו בו' עד אם דבריו וכו' וכן יושפין. פ' הורוע אה הנכילה (דף כ"ח):

תחלה. ואיכא לתמוה טובא למה יא כזאת מלפניו להענישם צעונס גדול ורס כזה על שלא זרכו בתורה תחלה שהוא לכאורה עזירה קלה ונראה דכונתו יתברך מעולם היחה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתעצם נשמתינו צענמות ורוחניות וקדושת מקור מואל התורה ולכן נתן הקצ"ה תורת אמת לישראל צמתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתינו וגופינו צרמ"ח איברים ושק"ה גידין צרמ"ח מזוות עשה ושק"ה לא תעשה צמורה ואס היו עוסקים צמורה על הכוונה הואת היו המה מרכזה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבס כי היכל ה' המה ובקרבס ממש היחה השכינה קוצעת דירתה והארץ כולה היחה מאירה מכבודו ובה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו צמורה כי אס לזורך הדברים

הגשמיים להנאחס לידע הדינים לזורך משא ומתן גס להתגאות להראות חכמתם ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם הנה צוה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה צגשמיותה צלי קדושה וזה היה גורס חורבנה ואצירתה והוא אמרו מי האיש החכם וגומר על מה אצדה הארץ וגומר ויאמר ה' על עזס את תורתי אשר נתתי לפנייהם וגומר ואמר תורתי תורת אמת אשר נתתי צמתנה שלא יהיו למדין ושוכחין וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם וזהו אשר נתתי לפנייהם כשלתן ערוך וכו' וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (עירובין נד: מכלוא ריש משפטים) על פסוק (שמות כא ה) ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם וכונתי שיתקשרו צעסם קדושת תורת אמת והשכינה תהא שורה בקרבס והמה עזו את תורתי ולא הלכו צה פירוש תחלת ההליכה צרוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה צענמות קדושת התורה לא הלכו צה דהיינו לא הלכו צה לשמה צעשה שבאו לפתוח צעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דצקים בקדושתה ובשכינתו יתברך והוא המכוון צברכת אשר צמר צנו על אשר קרצנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדו שהיה משמעשע צה צכל יוס כדי שתתדבק נשמתינו צענמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה צקרצנו לא הלכו צה לעסוק בצברי תורה לשמה כי צה נעשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים ואו אצדה הארץ נחתה כמדבר מצלי עובר נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה וכך היא גירסת

וע" מה שאמר א מאי ניהו וכו' לומר שאין מברכין בתורה תחלה. כתב סס הר"ן (ד"ה דבר זה) צסס ה"ר יונה דקרא הכי דייק דעל שלא זרכו צמורה תחלה אצדה הארץ דאס אימא דעל עזס את תורתי כפשטיה משמע שעזו את התורה ולא היו עוסקין צה כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פירשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש אלא ודאי עוסקין היו צמורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אצדה הארץ עד שפירשו הקצ"ה צענמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכים צמורה תחלה כלומר שלא היחה המורה חשונה צענייהם כל כך שהיא ראו לצרך עליה שלא היו עוסקים צה לשמה ומחוך כך היו מזלזלים צברכתה והיינו לא הלכו צה כלומר צכוונתה ולשמה אלו דברי הרצ החסיד ז"ל והס נאים ראויים למי שאמרן עד כאן לשון הר"ן ז"ל:

ב וצריך לברך למקרא למדרש ולמשנה ולתלמוד. הכי אסיקנא בסוף פרק קמא דברכות (א:):
 ג כתב ה"ר דוד אבודרהם (עמ' לב) שאס השכים לכבוד צברי תורה קודם תפלה סיב לצרך צרכת המורה כמו ללמוד רק שלא יהא כובד צברי הרשות: [בדק הבית] ועיין בדברי האגור שאכתוב לקמן (נב. ד"ה כתב האגור) ועד כאן: וציימן שקודם זה (סוף הסימן) כתבתי אס יכול לומר פסוקים דרך רצויו ותמונים עד שלא צירך צרכת המורה:
 ה וזו נוסחה אשר קדשנו במצותיו וצונו ע" דברי תורה. פשוט סס וכתב הר"ש (ברכות פ"א סי' יג) ויש מקומות שאומרים לעסוק בצברי תורה זה"ר יונה (ברכות ה: ד"ה מאי מנריך) כתב צכונסחאות מדוייקות מאל על דברי תורה וכתב ה"ר דוד אבודרהם (עמ' מג) שיותר נכון לומר על דברי תורה לפי שהוא כולל עסק הלימוד ועשיית המלות וכן כתב אבן הירחי (המנהיג ה' תפלה סי' י) כלומר דאילו לעסוק בצברי תורה אינו אלא על קריאת המורה ולי נראה דיש לדחות דאדרבה מהאי טעמא גופיה עדיף עפי לצרך לעסוק בצברי תורה שהיא צרכת מיוחדת לקריאת התורה שהוא צה לעסוק צה עכשיו מלצרך על דברי תורה שכולל ג"כ עשיית המלות שאינו צה עכשיו לעשותם ולכשיעשט מצרך על כל מלה צרכת המיוחדת לה. ומכל מקום נוסחת הרמב"ם (תפלה פ"ה ה"י) היא על דברי תורה:

כלומר נחרצה ונשארה חומרית מצלי עובר סס קדושת השכינה כי רצ אלפס (ברכות ה:) ולומדי תורתך לשמה וכוה ראו להגיה צכדורים:

פרישה
 שידוע מעמקי הלב שלא היו מברכין צמורה תחלה כלומר לא היחה המורה חשונה צענייהם כל כך שהיא ראו לצרך עליה שלא היו עוסקים צה לשמה ומחוך כך היו מזלזלים צברכתה והיינו לא הלכו צה כלומר צכוונתה ולשמה עכ"ל. וכסס ר' נתן [שפירא] ראיתי כתוב לומר שאין מברכין כו' קרא יתירא דאשר נתתי להם קדריש כלומר אשר נתתי להם לצרך לפנייה: (ה) וצריך על לברך למקרא למדרש כו'. פלוגמא צנמרא (ברכות יא:) אס יברך על משנה ומדרש: (ו) וזו נוסחה כו' ע" דברי תורה. טעמא לפי שהוא כולל עסק הלימוד ועשיית המלות. וצ"י כתב דאדרבה מהאי טעמא גופיה עדיף עפי לצרך לעסוק בצברי תורה שהיא צרכת מיוחדת לקריאת התורה שהוא צה לעסוק צה עכשיו מלצרך על דברי תורה שכולל גס כן עשיית המלות שאינו צה עכשיו לעשותם ולכשיעשט מצרך על כל מלה צרכת המיוחדת לה עכ"ל:

הגהות והערות